

Projekt wprowadzania danych o pracach doktorskich i magisterskich do "Bazy danych o zawartości polskich czasopism technicznych" BazTech

Koncepcja ogólna

Opracował Zespół Porozumienia BAZTECH w ramach dofinansowania ze środków MNiI (SPUB BWN 2005):

Dorota Buzdygan - Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej

Lidia Derfert-Wolf – Biblioteka Główna Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy

Anna Łozowska - Biblioteka Główna Politechniki Szczecińskiej

Jolanta Stępnik - Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Grudzień 2005 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie
2. Analiza rejestracji prac doktorskich w zakresie ogólnopolskim i światowym.
3. Analiza rejestracji prac doktorskich w uczelniach Porozumienia BazTech (analiza danych z ankiet).
4. Analiza rejestracji prac magisterskich w zakresie ogólnopolskim.
5. Analiza rejestracji prac magisterskich oraz licencjackich i podyplomowych w uczelniach Porozumienia BazTech (analiza danych z ankiet)
6. Propozycja rozwiązań dotyczących rejestrowania prac doktorskich i magisterskich w bazie danych BazTech:
  - 1.1. prace doktorskie
  - 1.2. prace magisterskie
7. Wykaz aktów prawnych

1. Wprowadzenie

Rejestracja dorobku naukowego tworzonego w polskich uczelniach wyższych, w zakresie ogólnopolskim czy przynajmniej regionalnym jest przedmiotem zainteresowania wielu grup bibliotekarzy i konsorcjów dążących do zwiększenia dostępności do informacji o tego typu zbiorach i do samych zbiorów. Koncepcje te nawiązują do prac i projektów opracowywanych na forum europejskim.

21 bibliotek Porozumienia BazTech tworzących abstraktową bazę polskich czasopism naukowo-technicznych <http://baztech.icm.edu.pl>, chcąc zwiększyć jej efektywność, rozważyły poszerzenie bazy o opisy bibliograficzne prac tworzonych przez absolwentów własnych uczelni: doktorantów, magistrantów. Rozważane też było zagadnienie prac licencjackich ze względu na obecną powszechną strukturę studiów dwustopniowych.

Aby rozpoznać pole ewentualnego poszerzenia zakresu bazy BazTech postanowiono zbadać materiał, który miałby być wprowadzany do bazy. Badanie postanowiono przeprowadzać z wykorzystaniem ankiet dedykowanych do uczestników Konsorcjum.

Celem ankiety było rozpoznanie:

1. ilości ewentualnego materiału do wprowadzania do BazTech;
2. lokalizacji miejsc na uczelniach, gdzie poszczególne prace są przechowywane;
3. lokalizacji miejsc na uczelniach, gdzie poszczególne prace są opracowywane;
4. możliwości dostępu do poszczególnych rodzajów prac;
5. zakresu danych opisujących prace (elementy opisu).

Dane nadesłano z 20 bibliotek¹. Wspólnym zagadnieniem dla wszystkich rodzajów prac i instytucji było ustalenie, w jakim stopniu przechowywanie, opracowanie i udostępnianie prac magisterskich i doktorskich, zostało skodyfikowane w postaci rozporządzeń w reprezentowanych przez Porozumienie uczelniach. Okazało się, że są one wydane w większości, bo w 13/20 przypadkach. Pozostałe dane z ankiet analizowane będą w 2 grupach zgodnie z rodzajem prac: doktorskie oraz magisterskie i licencjackie.

2. Analiza rejestracji prac doktorskich w zakresie ogólnopolskim i światowym.

Rejestracja tych prac w Polsce odbywa się od 1990 roku centralnie za pośrednictwem portalu internetowego Ośrodka Przetwarzania Informacji OPI. Portal ten pozwala na rejestrację prac doktorskich w centralnej, ogólnopolskiej bazie zwanej „Rozprawy doktorskie i habilitacyjne”. Obecnie baza zawiera ok. 40 tys. opisów prac doktorskich. Początkowo dane do bazy wpływały za pośrednictwem MENiS, od 2002 roku dane przesyłane są do bazy bezpośrednio od instytucji, uczelni lub osób bezpośrednio zainteresowanych, drogą

¹ Biblioteka Instytutu Zaawansowanych Technologii Wytwarzania w Krakowie (dawniej Instytut Obróbki Skrawaniem) nie wypełniła ankiety, gdyż takie prace w Instytucie nie powstają.

e-mailową. Do zarejestrowania doktoratu potrzebne są następujące dane: nazwisko i imię doktoranta, nazwa placówki nadającej stopień, tytuł pracy, dokładna data uchwały rady jednostki (dzień, miesiąc, rok), określenie nadanego stopnia, nazwisko i imię promotora, miejsce pracy doktoranta (nazwa instytutu/katedry).

Opis przewodu zawiera:

1. dane personalne osoby, która otrzymała stopień naukowy doktora lub doktora habilitowanego,
2. tytuł rozprawy,
3. datę rozpoczęcia przewodu i datę uzyskania stopnia naukowego,
4. dane instytucji, w której przeprowadzony został przewód,
5. informację o nadanym stopniu,
6. informację o specjalności naukowej, z jaką związany jest tematycznie przewód,
7. informacje o promotorach i recenzentach przewodu.

Drugim „miejscem” rejestracji prac doktorskich są katalogi biblioteczne. Biblioteki rejestrują pozyskane do zbiorów prace doktorskie, gdyż z reguły 1 egz. pracy doktorskiej w wersji drukowanej, przekazywany jest do biblioteki głównej bądź wydziałowej „w celu umożliwienia zainteresowanym zapoznania się z nią”². Prace doktorskie często wygenerowane są jako podbazy w katalogach bibliotecznych.

Informacje o pracach doktorskich i magisterskich z ponad 1000 uczelni, głównie z USA, Kanady i Australii zawiera baza: *Proquest Digital Dissertations*³. Bazę stanowią opisy bibliograficzne prac sięgające roku 1861. Prace doktorskie publikowane od 1980 r. zawierają abstrakty (350 słów), napisane przez autora. Prace magisterskie publikowane od 1988 r. zawierają również krótkie abstrakty. Ponadto baza umożliwia przeglądanie pierwszych 24 stron wszystkich prac publikowanych od 1997 r. w formacie PDF. Pełne teksty prac można nabyć u producenta bazy w postaci drukowanej lub elektronicznej.

Innym przykładem są bazy amerykańskie np.: *Theses and Dissertations from OhioLINK member universities*⁴ oraz działalność *Center for Research Libraries (CRL)*, będącego konsorcjum północnoamerykańskich uniwersytetów i bibliotek naukowych. Misją centrum jest wspieranie badań naukowych i nauczania, czemu służy m.in. przechowywanie i udostępnianie źródeł wiedzy. Jedną z form działalności jest *Foreign Doctoral Dissertations Database CRL*⁵, który posiada obecnie ponad 750 tys. nieskatalogowanych, zagranicznych prac doktorskich spoza USA i Kanady, z czego ok. 20 tys. jest dostępnych w elektronicznej bazie. Kolekcja została zbudowana dzięki depozytom członkowskich bibliotek i wymianie z ponad 100 uniwersytetami. W bazie reprezentowane są różne dziedziny naukowe. Większość dysertacji pochodzi z krajów Europy Zachodniej: Niemiec, Holandii, Francji, Szwajcarii, Danii, Norwegii, Szwecji i Wielkiej Brytanii, ale znajdują się w niej również prace z innych krajów europejskich, Ameryki Południowej i Afryki. Naukowcy z instytucji stowarzyszonych w konsorcjum korzystają z kolekcji bezpłatnie, poprzez wypożyczenie międzybiblioteczne. Inne osoby mogą pracę zamówić odpłatnie.

Katalog Centralny Sieciowej Cyfrowej Biblioteki Prac Dyplomowych i Dysertacji (NDLTD). Katalog ten służy jako zbiór najwyższej jakości materiałów edukacyjnych dostarczanych przez instytucje członkowskie z całego świata. Projekt ten pozwala na polepszenie dostępu do prac badawczych prowadzonych przez studentów pod kierunkiem promotorów. Umożliwia on studentom przekazywanie bogatszych informacji poprzez zastosowanie technologii multimedialnych, hipermedialnych oraz pozwala na promocję technologii bibliotek cyfrowych na całym świecie. Projekt ten jest wspólnym pomysłem NDLTD i VTLS Inc⁶. *The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD)* jest międzynarodową organizacją specjalizującą się w promowaniu tworzenia, wykorzystania, rozpowszechniania rozpraw naukowych w wersji cyfrowej w celu ich zabezpieczenia oraz rozszerzenia dostępu⁷. Przeglądanie katalogu NDLTD może odbywać się wg autora, tematu, tytułu i sygnatury pracy dyplomowej i dysertacji. Można szukać słów lub konkretnych wyrażen w dowolnym miejscu opisu pracy dyplomowej lub dysertacji.

W Niemczech przepisy dotyczące nadawania stopni naukowych wymagają publikacji rozpraw doktorskich. To zapewnia środowisku naukowemu możliwość korzystania z najnowszych wyników badań. Rozprawy doktorskie w postaci elektronicznej istnieją już w Niemczech od początku lat 90-tych ubiegłego wieku, były jednak tylko kolejnymi kopiami rozprawy. Na wydziałach nauk ścisłych i przyrodniczych już od wielu lat przechowywano elektroniczne wersje rozpraw, wychodząc z założenia, że udostępnianie informacji na papierze jest mało efektywne⁸.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i sportu w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora z dnia 15 stycznia 1004 r. (Dz.U. Nr 15, poz. 128 Prag. 7.1)

³ <http://www.lib.umi.com/dissertations>

⁴ <http://www.ohiolink.edu/etd/>

⁵ <http://www.crl.uchicago.edu/content.asp?l1=5&l2=23&l3=44&l4=25>

⁶ Networked Digital Library of Theses and Dissertations Union Catalog: <http://zippo.vtls.com/cgi-bin/ndltd/chameleon?lng=pl&skin=ndltd&sessionid=2006012706340006978&function=START> dostęp 27.01.2006

⁷ <http://www.ndltd.org/index.en.html> dostęp 27.01.2006

⁸ Ewa Piotrkowska, Renata M. Zajac : Dysertacje naukowe w internecie "Konspekt" 2/2004 (20) dostępny online Dostęp: <http://www.wsp.krakow.pl/PI-mac/konspekt/20/dysertacje.html> w dniu 26.01.2006

Zarówno polska baza OPI *Rozprawy doktorskie i habilitacyjne*, jak i podane przykłady baz zagranicznych pokazują celowość inicjatywy rejestracji tego typu prac na różnych poziomach w celu zapewnienia lepszego dostępu do informacji o wynikach badań naukowych, większej kompletności chociażby poprzez inicjatywy regionalne czy konsorcyjne. Porozumienie BazTech skupiłoby informację dotyczącą publikacji z zakresu nauk technicznych.

3. Analiza rejestracji prac doktorskich w uczelniach Porozumienia BazTech (analiza danych z ankiet)

Średnio we wszystkich 21 instytucjach tworzących BazTech przybywa rocznie ok. 1.570 prac doktorskich.

Instytucje (głównie uczelnie) Porozumienia w 17/20 przypadkach gromadzą i opracowują prace doktorskie napisane przez pracowników uczelni i obronione na Uczelni. Dodatkowo 4/20 biblioteki zajmują się pracami własnych pracowników obronionymi na innych uczelniach oraz 4/20 pracami doktorskimi, których promotorami są pracownicy uczelni a 5/20 jeszcze dodatkowymi.

Gromadzenie i opracowywanie prac doktorskich odbywa się w Bibliotekach Głównych 16/20, w 5/20 uczelniach przechowują je archiwa, po 1 przypadku Biblioteki Wydziałowe i Czytelnie Specjalistyczne.

Za przekazanie informacji i danych do OPI w większości przypadków odpowiedzialne są Wydziały 14/20, jednostki administracji centralnej np. Działy Nauki w 5 /20 przypadkach, oraz sami doktoranci w 3/20, w jednym przypadku tą osobą jest promotor. Regułą jest, że informacja przekazywana do OPI nie jest powielana do Biblioteki Głównej (tylko 4/20 uczelni tak robi).

Prace doktorskie przechowywane są głównie w 1 egz. - 16/20 bibliotek, w formie drukowanej - 16/20 bibliotek (w 2/20 to forma drukowana i elektroniczna). Czas przechowywania prac jest adekwatny do dokumentacji stanowiącej materiały archiwalne kategorii A – nieograniczony - 16/20 bibliotek.

Biblioteki Główne (choć precyzja odpowiedzi na to pytanie nie była zbyt wysoka) ewidencjonują prace doktorskie w katalogach komputerowych 14/20 – prace wchodzą do zbiorów bibliotek (starsze prace w katalogach kartkowych – 9/20). Połowa bibliotek ma specjalne bazy danych, 10/20 w których opisywane są prace. Nieliczne prowadzą kartoteki tradycyjne (2/20).

Opis dokumentów jakimi są prace doktorskie najczęściej zawiera pola dotyczące:

- a. **nazwisko i imię autora 18/20**
- b. **miejsce studiów (wydział/instytut) 8/20**
- c. **tytuł pracy 18/20**
- d. **opis fizyczny 16/20**
- e. **data wszczęcia przewodu 1/20**
- f. **data uzyskania stopnia 6/20**
- g. **nazwisko i imię promotora 14/20**
- h. **miejsce zatrudnienia promotora 5/20**
- i. **miejsce obrony (uczelnia) 13/20**
- j. **streszczenie 4/20**
- k. **słowa kluczowe 7/20**
- l. **klasyfikacja 9/20**
- m. **sygnatura i/lub miejsce przechowywania pracy 14/20**
- n. **język publikacji 11/20**

4. Analiza rejestracji prac magisterskich w zakresie ogólnopolskim

Prace magisterskie gromadzone są fizycznie w nielicznych bibliotekach, ich dokumentacja pozostaje również w znakomitej większości przypadków poza bibliotekami. Nie ma ogólnopolskiej bazy czy rejestru prac magisterskich. Uczelnie prowadzą w tym zakresie własną politykę. Tworzone są, w ramach systemów administracji uczelni lub samodzielne, bazy danych rejestrujące prace magisterskie, licencjackie. Uczelnie również tworzą osobne bazy prac dyplomowych, zazwyczaj w bibliotekach, często przy użyciu programu Expertus. Bazy te są częściami składowymi witryn internetowych uczelni. Przykłady baz uczelnianych: Katalog prac magisterskich i licencjackich Akademii Medycznej we Wrocławiu, Katalog prac magisterskich Wydziału Farmaceutycznego CM UJ (1999-2000) , Katalog prac magisterskich WA UMCS, Katalog prac dyplomowych, magisterskich i doktorskich AR w Szczecinie.

W wielu przypadkach prace te są rejestrowane razem z pracami doktorskimi we wspólnych bazach. Przykładem większej inicjatywy rejestracji prac dyplomowych może być baza Federacji Bibliotek Kościelnych

FIDES, która stworzyła narzędzie do wyszukiwania prac dyplomowych w bazach tworzonych przez biblioteki należące do Federacji. Istnieje możliwość przeszukania 15 katalogów – baz tworzonych przez biblioteki uczelni należących do FIDES zawierających prace licencjackie, magisterskie i doktorskie. Mutliwyszukiwarka obsługująca wspólną bazę stworzona jest w oparciu o program MAK WWW.

5. Analiza rejestracji prac magisterskich oraz licencjackich i podyplomowych w uczelniach Porozumienia BazTech (analiza danych z ankiet)

Średnio w każdej z uczelni Porozumienia BAZTECH przybywa ok. 3.285 prac rocznie (najwięcej ok. 9.000, najmniej ok. 200 prac). Wziąwszy pod uwagę również uczelnie, które nie podały danych, można założyć, że w Konsorcjum BazTech przybywa łącznie ponad 60 tys. prac rocznie.

Gromadzeniem i opracowaniem prac magisterskich zajmują się głównie archiwa wydziałów, instytutów lub katedr (18/20). W 4/20 uczelni to biblioteki wydziałowe gromadzą i opracowują prace magisterskie, a w 1/20 zajmuje się tym biblioteka główna.

Prace magisterskie przechowywane są głównie w 1 egz. (16/20 bibliotek) lub 2 egz. (1/20). W 13/20 uczelni to prace w formie drukowanej, 2/20 - elektronicznej, 3/20 w elektronicznej i drukowanej.

Czas przechowywania prac magisterskich jest adekwatny do czasu przechowywania dokumentacji stanowiącej materiał archiwalne kategorii A – nieograniczony (3/20 bibliotek), minimum 50 lat przechowywane są prace w 5/20 uczelniach; w pozostałych brak danych.

Sposób ewidencji prac magisterskich na uczelniach nie jest uregulowany żadnymi przepisami. Politykę poszczególnych uczelni w tym zakresie pokazują wyniki ankiety gdzie, tylko 7/20 uczelni posiada bazy danych, w których prace te są ewidencjonowane, 3/20 ewidencjonuje je w katalogach bibliotecznych (komputerowych bądź tradycyjnych), a 1/20 uczelni prowadzi kartotekę.

W związku z faktem, że prace magisterskie w większości uczelni Porozumienia nie są ewidencjonowane, odpowiedź na pytanie o zawartość rekordu opisu w większości zawiera informacje "brak danych". Na tych uczelniach, które tworzą bazy informacji o pracach magisterskich opis prac zawiera następujące dane:

- a. **nazwisko i imię autora - 9/20**
- b. **miejsce pracy / odbywania studiów - 8/20**
- c. **tytuł pracy - 9/20**
- d. opis fizyczny - 4/20
- e. **rok obrony - 8/20**
- f. **nazwisko i imię promotora - 8/20**
- g. miejsce zatrudnienia promotora - 4/20
- h. miejsce obrony (uczelnia) - 4/20
- i. słowa kluczowe - 2/20
- j. **sygnatura i/lub miejsce przechowywania pracy - 7/20**
- k. typ publikacji - 3/20
- l. język publikacji - 1/20

6. Propozycja rozwiązań dotyczących rejestrowania prac doktorskich i magisterskich w bazie danych BazTech

6. 1. Prace doktorskie:

Prace doktorskie są dość dobrze - jak wskazują wyniki ankiet – udokumentowane w bibliotekach i dostępne w nich fizycznie. Są wyszukiwane poprzez katalogi biblioteczne bądź bazy tworzone przez biblioteki. Uzupełnieniem danych może być baza tworzona w OPI. Skalę kompletności tej bazy możemy jednak zobaczyć porównując liczbę rekordów w bazie *Rozprawy doktorskie i habilitacyjne*, która od 1990 roku zarejestrowała 40 000 opisów prac doktorskich z liczbą wskazaną w ankietach 1570 prac rocznie w całym Porozumieniu BazTech.

Inicjatywa wprowadzania opisów bibliograficznych prac doktorskich do bazy danych BAZTECH może być realizowana z uwzględnieniem następujących warunków:

- rejestracją objęte będą rozprawy gromadzone przez biblioteki i instytuty wchodzące w skład Porozumienia BazTech;
- z uwagi na duży roczny przyrost rozpraw w poszczególnych uczelniach Porozumienia wprowadzanie danych winno rozpocząć się na bieżąco;

- wprowadzanie danych powinno polegać głównie na importowaniu gotowych danych z lokalnych katalogów i baz danych, o ile istnieją;
- należy porozumieć się z OPI w sprawie możliwości kopiowania wybranych danych;
- należy ściśle współpracować z twórcami innych ogólnopolskich inicjatyw zainteresowanych tym tematem, jak np. Biblioteka Wirtualna Nauki, w celu uniknięcia dublowania prac i wzajemnego linkowania i możliwości funkcjonowania w jednolitym środowisku informatycznym⁹;
- rejestracja prac doktorskich odbywać się będzie w bazie BazTech przy pomocy tego samego oprogramowania co rejestracja artykułów z czasopism, jednak na podstawie odrębnego formularza do wprowadzania danych, uwzględniającego wszystkie pola wymienione w p. 4 niniejszego materiału;
- wyszukiwanie informacji w BazTech będzie wzbogacone o kolejny typ publikacji "praca doktorska"; jednocześnie będzie możliwość wyszukania prac doktorskich wraz z innymi materiałami np. artykułami z czasopism na dany temat;
- w związku z w/w niezbędna będzie modyfikacja programu do edycji oraz wyszukiwania danych, związana z poniesieniem jednorazowych kosztów;
- na podstawie analizy z ankiet, koszt planowanego przedsięwzięcia - wyłącznie w zakresie aktualizacji danych - będzie wynosił ok. 20 tys. zł rocznie, zakładając koszt opracowania jednego rekordu bibliograficznego w wysokości 12 zł.

6. 2. Prace magisterskie:

Wprowadzanie danych o pracach magisterskich do bazy danych BazTech nie jest obecnie możliwe ze względu na:

- rozproszenie prac w różnych jednostkach poszczególnych uczelni - dotarcie do oryginałów wiązałoby się z dużym wysiłkiem organizacyjnym;
- niekompletność materiałów;
- ilość przekraczającą możliwości organizacyjne i finansowe twórców BazTech.

Skala przedsięwzięcia rejestrowania prac magisterskich przekroczyłaby w takiej sytuacji 3-krotnie główne zadanie BazTech - rejestrację artykułów z polskich czasopism z nauk technicznych i zagrażałaby dalszemu rozwojowi tego zadania.

Jednocześnie należy zadbać o to, aby w przyszłości zasoby bazy danych BazTech mogły być przeszukiwane jednocześnie z bazą prac magisterskich, o ile taka powstanie. Z zapowiedzi dalszego rozwoju Biblioteki Wirtualnej Nauki wynika, że powstanie wspólne archiwum zasobów treściowych zawierające m.in. prace magisterskie¹⁰. Twórcy BazTech mogą zatem z powodzeniem włączyć się w takie inicjatywy, służąc doświadczeniem merytorycznym i organizacyjnym oraz poważnym zasobem składowym BWN - informacją o zawartości polskich czasopism technicznych. Tworzenie równoległe bazy p pracach magisterskich powstających w uczeniach Porozumienia BazTech byłoby zbyt kosztownym przedsięwzięciem i dublowaniem innych inicjatyw.

7. Wykaz aktów prawnych

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora z dnia 2004-01-15 (Dz.U. 2004 Nr 15, poz. 128).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie dokumentacji przebiegu studiów z dnia 2005-07-18 (Dz.U. 2005 Nr 149, poz. 1233).
3. Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 2003-03-14 (Dz.U. 2003 Nr 65, poz. 595) zmiany: Dz.U. 2005 Nr 164, poz. 1365.

⁹ Marek Niezgódka, Biblioteka Wirtualna Nauki - rozwój rdzenia przyszłej infrastruktury zasobów wiedzy. Prezentacja na konferencji INFOBAZY'2005 BAZY DANYCH DLA NAUKI ; Gdańsk 25-27 września 2005

¹⁰ Tamże